

**MARKAZIY OSIYO TAJRIBASI MISOLIDA TRANSCHEGARAVIY
SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA SUV DIPLOMATIYASINING
SAMARADORLIGI**

Nizamov Ahror Maxmud o'g'li

UzSWLU, mustaqil tadqiqotchisi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0272-2566>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Markaziy Osiyo tajribasi misolida transchegaraviy suv resurslarini boshqarishda suv diplomatiyasining samaradorligi tahlil qilinadi. Mintaqadagi Amudaryo va Sirdaryo havzalarida mavjud hamkorlik mexanizmlari, suv taqsimoti va davlatlararo muloqot jarayonlari o'rganilgan. Tadqiqot natijalari suv diplomatiyasining mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash, ishonchni mustahkamlash va suv resurslarini oqilona boshqarishdagi muhim vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: suv diplomatiyasi, transchegaraviy suv resurslari, Markaziy Osiyo, suv boshqaruvi.

Transchegaraviy suv resurslarini barqaror boshqarish Markaziy Osiyo davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, ekologik xavfsizligi va mintaqaviy barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Amudaryo va Sirdaryo havzalarining bir nechta davlat hududidan oqib o'tishi suv resurslaridan foydalanishda o'zaro bog'liqlikni kuchaytiradi va muvofiqlashtirilgan siyosat hamda institutsional hamkorlik mexanizmlarini talab etadi.

Mintaqada sovet davridan meros bo'lib qolgan ma'muriy chegaralar, resurslardan foydalanish tizimidagi nomutanosibliklar hamda milliy manfaatlarining ustuvorligi suv resurslari bo'yicha murakkab geosiyosiy vaziyatni yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, suv tanqisligi, iqlim o'zgarishi, demografik bosim va iqtisodiy ehtiyojlarning ortishi transchegaraviy suv boshqaruvini yanada dolzarb masalaga aylantirmoqda. Bunday sharoitda suv diplomatiyasi – davlatlar o'rtasida dialog, o'zaro ishonchni mustahkamlash, manfaatlarini uyg'unlashtirish hamda huquqiy va institutsional mexanizmlar orqali kelishuvga erishish jarayoni – mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu nuqtayi nazardan, Markaziy Osiyo tajribasi asosida suv diplomatiyasining samaradorligini tahlil qilish nazariy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Markaziy Osiyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, transchegaraviy suv resurslari atrofidagi munosabatlar doimiy konflikt emas, balki hamkorlik va ziddiyatning murakkab kombinatsiyasidan iborat. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1951–2018-yillar oralig'ida qayd etilgan suv bilan bog'liq siyosiy voqealarning katta qismi hamkorlik xarakteriga ega bo'lib, bu mintaqada amaliy

kooperatsiya imkoniyatlari mavjudligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, suv resurslari va iqtisodiy ehtiyojlar (ayniqsa sug'oriladigan yerlar) o'rtasidagi nomutanosiblik ortib borishi kelajakdagi potensial ziddiyatlar uchun strukturaviy asos yaratmoqda. Mustaqillikdan keyingi davrda yagona boshqaruv tizimining yo'qligi, milliy suv strategiyalarining uyg'un emasligi hamda yuqori oqim va quyi oqim davlatlari manfaatlarining farqlanishi suv boshqaruvini murakkablashtirgan.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mintaqadagi asosiy muammo suvning yetishmasligi emas, balki ishonch tanqisligi va institutsional muvofiqlashtirishning zaifligidir. Mavjud kelishuvlarning ko'pchiligi qisqa muddatli bo'lib, majburiy ijro mexanizmlariga ega emas, bu esa suv diplomatiyasi samaradorligini cheklaydi. Shu bilan birga, past darajadagi (lokal va irmoq darajasi) hamkorlik tashabbuslari suv diplomatiyasining "pastdan yuqoriga" rivojlanish potensialini ko'rsatadi. Bu esa suv boshqaruvini faqat davlatlararo siyosat emas, balki ko'p darajali boshqaruv tizimi sifatida ko'rish zarurligini anglatadi. Natijalar asosida aytish mumkinki, suv diplomatiyasining samaradorligi quyidagi omillarga bevosita bog'liq:

- manfaatlarni adolatli taqsimlash mexanizmlari;
- institutlarning mustahkamligi;
- ishonch darajasi;
- va xalqaro huquqiy normalarning amaliy ijrosi.

Xulosa qilib aytganda, Markaziy Osiyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, suv diplomatiyasi mintaqaviy barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlashda muhim strategik vositadir. Biroq uning samaradorligi hali to'liq shakllanmagan institutsional tizim, ishonch tanqisligi va manfaatlar nomutanosibligi bilan cheklanib qolmoqda. Shu sababli kelgusida suv diplomatiyasini rivojlantirish uchun havza darajasida integratsiyalashgan institutlarni kuchaytirish, foyda taqsimotiga asoslangan kelishuvlarni kengaytirish hamda ko'p darajali (milliy–mintaqaviy–lokal) hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Wang X., Chen Y., Li Z., Fang G., Wang F., Hao H. Water resources management and dynamic changes in water politics in the transboundary river basins of Central Asia // *Hydrology and Earth System Sciences*, 2020. Url: <https://doi.org/10.5194/hess-2020-644>
2. Guo L., Wu Y., Huang F., Jing P., Huang Y. An approach to complex transboundary water management in Central Asia: Evolutionary cooperation in transboundary basins under the water-energy-food-ecosystem nexus // *Journal of Environmental Management*, 2024, Vol. 351. Url: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.119940>
3. Anor M., Olim N., T. K., Baygazyevich G., Abdimanap B., Ergalievna T. Z. Regulating transboundary water resources and hydraulic infrastructure in

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

Central Asia // Journal of Sustainable Development and Regulatory Issues (JSDERI). – 2026, Vol. 4, No. 1. Url: <https://doi.org/10.53955/jsderi.v4i1.228>

4. Musagalieva G. M., Ospanova A., Kushkumbaev S. K. Features of water resources management in the Syrdarya river basin and prospects for international cooperation // Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional Studies. Oriental Studies. Turkology Series, 2023. – P. 190-197. Url: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2023-142-1-190-197>